

Social Work & Education

©SW&E. 2024

УДК 364

DOI: 10.25128/2520-6230.24.1.10

Беата БАЛОГОВА,
професорка, деканка
Філософського факультету,
Пряшівський університет в
Пряшеві, Словаччина;
beata.balogova@unipo.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6069-2721>

Юлія КОВАЛЬЧУК,
доктор філософії, аспірантка
Пряшівський університет в
Пряшеві, Словаччина;
kov260598chuk@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7674-3538>

Статус статті:

Отримано: лютий 18, 2024

1-шерецензування: лютий 26, 2024

Прийнято: березень 30, 2024

Балогова, Б., Ковальчук, Ю. (2024).

Академічна міграція українських студентів та її вплив на інституційне середовище в Словаччині. *Social Work and Education*, Vol. 11, No. 1. pp. 126-135. DOI: 10.25128/2520-6230.24.1.10

АКАДЕМІЧНА МІГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ В СЛОВАЧЧИНІ

Анотація. У статті аналізуються питання міграції як складного соціального явища. Міжнародна міграція населення в умовах зростаючої глобалізації займає важливе місце в розвитку сучасного суспільства і, відповідно, впливає на молодь, яка з різних причин вирішила навчатися за кордоном (у Словаччині). Стаття відображає знання на теоретичному та емпіричному рівнях. Одним із головних завдань сучасної вищої освіти є модернізація та ефективність професійної мобільності майбутніх фахівців. Студентська міграція розглядається як освітня міграція.

Зазначається, що Словачка Республіка є однією з найбільш економічно успішних країн Центрально-Східної Європи. Економічні реформи та вступ до ЄС у поєднанні зі значним надходженням прямих іноземних інвестицій призвели до сталого економічного зростання та створення робочих місць. Економічний розвиток і демографічні зміни також створили додаткову потребу в кваліфікованій робочій силі.

Метою статті є аналіз української студентської міграції в Словаччині, зосереджуючись на аналізі особистих і суспільних переваг. Аналізуємо питання академічної мобільності як невід'ємної складової європейського освітнього простору, що також безперечно позитивно впливає на національну систему освіти та національну економіку. Висвітлюємо питання формування ефективної етнічно-національної політики, розвитку теорії та практики соціальної роботи з етнічними групами, з'ясовуємо напрямки та форми соціально-сервісної роботи з мігрантами.

В емпіричній частині представляємо кількісне дослідження на всіх етапах дослідницького процесу. Зміст дослідження полягає у з'ясуванні причин, які спонукають майбутніх українських студентів мігрувати до Словаччини, а також з'ясувати, як відбувається первинне рішення про міграцію та прибуття до Словаччини. Частиною кількісного дослідження є аналіз особистої та суспільної переваги міграції українських студентів в Словаччині.

Ключові слова: міграція; міжнародна міграція; мігрант; освітня міграція.

ВСТУП

Різке зростання кількості українських студентів за останні кілька років співпало з соціально-демографічними тенденціями у Словаччині. Все більше словацьких студентів вирішують навчатися за кордоном, тому університети мотивують заповнити прогалину українськими студентами, які мають вільний доступ на ринку праці. Причиною міжнародної освітньої міграції та академічної мобільності є поглиблення інтернаціоналізації економічних зв'язків та розвиток інтеграційних процесів, які призводять до підвищення попиту на якісні міжнародні освітні послуги. Наразі це питання розглядається на різних рівнях науки: Макгілл (2013); Бек і Бек-Герншайн (2014); Дупкала (2015; 2016; 2017; 2018); Келлер (2016; 2017); Брензова та Немеш (2019) та ін. Автори пишуть про вплив освітньої міграції на розвиток країн. Водночас вони наголошують, що розвинені країни використовують міжнародну освіту як один із інструментів залучення молоді, здатної до навчання, і водночас активно сегментують людський капітал у національних економіках. Було розроблено ряд програм і проектів для вирішення життєвого становища мігрантів, зокрема: Підтримка науки, досліджень, розробок, інновацій та освіти; Міграційна політика Словацької Республіки: Перспективи на 2020 рік, Інтеграційна політика Словаччини, Фонд притулку, міграції та інтеграції, Міграційна стратегія до 2021 року тощо. Зараз українською студентською міграцією займається новостворена державна установа – Словацьке агентство з акредитації вищої освіти (SAAVŠ). Важливо також сформулювати стратегічний погляд на українських студентів у Словаччині. Для цього мають бути створені недержавні інституції за підтримки міжнародного співтовариства, які б підтримували студентську міграцію.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Проблема освітньої міграції в сучасному світі набуває все більшої актуальності через низку економічних і соціальних факторів. Поглиблення інтернаціоналізації економічних відносин, розвиток інтеграційних процесів призводить до збільшення можливостей навчання за кордоном, до підвищення попиту на якісні міжнародні освітні послуги. Студентська українська міграція, це молоді мігранти – найактивніша частина населення з тенденцією до саморозвитку та полікультурної адаптації до середовища. Протягом кількох років CEDOS збирає та аналізує дані про кількість громадян України, які навчаються в іноземних університетах. За даними ЮНЕСКО, кількість українських студентів за кордоном з кожним роком стабільно зростає. Кількість українських студентів у світових навчальних закладах до 2020 року становила понад 90 тис. осіб. У 2020 році кількість українських студентів за кордоном зросла на 0,16% порівняно з 2003 роком. Цей показник чітко характеризує проблему не лише простого відтворення населення, а й його розвитку в широкому соціально-економічному контексті (Державна служба статистики України, 2022). У результаті більше половини української молоді віком від 18 до 29 років готові мігрувати з України. За даними МЮКА, до 2025 року близько 8 мільйонів молодих людей отримуватимуть освіту за кордоном. Україна є активним учасником міжнародних освітніх і наукових обмінів (Стратегія розвитку вищої освіти на 2021-2023 рр., 2020 р.).

Наразі досить часто зустрічається термін міграція. Міжнародна організація з міграції дає наступне визначення, що міграція – це процес переміщення людей через міжнародні кордони або в межах їхніх країн і охоплює будь-який вид переміщення незалежно від його тривалості, складу чи причин. Крім того, згідно з Палатом (2014), термін міграція має вужче визначення, ніж концепція мобільності. Одним із головних завдань сучасної вищої освіти є розвиток професійної мобільності майбутніх спеціалістів і, як наслідок, висока ефективність їх діяльності. За словами Драгунової (2004), освітня мобільність – це здатність людини використовувати різні, часто неординарні, новітні методи та способи отримання знань, до яких в основному належать: зовнішня та внутрішня міграція з метою отримання освіти, неформальна освіта та дистанційне навчання. Під словом «імміграція» автор має на увазі «імміграцію, метою якої є знайти на новій території «притулок», згодом нове місце постійного проживання, нове громадянство (Дупкало 2016, с. 14). Слід зазначити, що міграція є одним із найважливіших демографічних процесів, який є надзвичайно широким поняттям. Тому Келлер (2017) стверджує, що сьогодні сучасне наукове мислення не має єдиної концепції щодо цього. Цим можна пояснити той факт, що міграція одночасно впливає на різні аспекти суспільного життя, такі як демографія, економіка, соціологія, політика та право.

Спираючись на теоретичний аналіз опрацьованої сфери студентської міграції, можна стверджувати, що проблема міграції в сучасному світі набуває все більшої актуальності через ряд економічних і соціальних причин. Поглиблення інтернаціоналізації економічних відносин, розвиток інтеграційних процесів призводить до збільшення можливостей навчання за кордоном, до підвищення попиту на якісні міжнародні освітні послуги. Студентська українська міграція, це молоді мігранти – найактивніша частина населення з тенденцією до саморозвитку та полікультурної адаптації до середовища.

Виходячи з теоретичної частини статті, визначаємо, що проблема дослідження полягає у дослідженні причин, які спонукають майбутніх українських студентів мігрувати до Словаччини, водночас з'ясувати, як відбувається початкове рішення про міграцію та прибуття до Словаччини (в Пряшівському університеті в Пряшеві та в Технічному університеті в Кошице).

Визначення мети дослідження, питання дослідження кількісного дослідження. Аналіз макро даних дав можливість проаналізувати фактори впливу на міграційні потоки українських студентів. Очевидно, що українські студенти їдуть до тих країн, де вже є великий контингент українців, що зменшує їхні психологічні травми від пересування. Цікаво, що особисті фактори виявляються важливішими за перспективи майбутнього працевлаштування в цільовій країні. Проте макро даних недостатньо, щоб зробити остаточні висновки щодо мотивів міграції та майбутніх планів українських студентів у Словаччині. Відповіді на ці запитання може дати проведення дослідження серед українських студентів Словаччини.

Частиною визначення проблеми студентської української міграції є розробка мети дослідження. Метою кількісної частини дослідження було з'ясувати причини, які спонукають майбутніх українських студентів мігрувати до Словаччини, а також з'ясувати, як відбувається первинне рішення про міграцію та прибуття до Словаччини. Виходячи з мети кількісного дослідження, описуємо питання

дослідження. Дослідницькі питання складають ядро самого дослідження. Тому важливо було сформулювати питання дослідження, які призведуть до виконання мети дослідження:

1. З якими проблемами зустрічаються українські студенти під час навчання у ВНЗ Словацької Республіки?
2. Які послуги надаються українським студентам у подоланні психологічних проблем?
3. Який вплив освітньої міграції на розвиток Словаччини (соціальні, культурні, економічні, правові фактори)?

МЕТОДОЛОГІЯ

Аналітично орієнтований кількісний тип дослідження є результатом віри в існування однієї об'єктивної реальності, яка не залежить від почуттів, ставлень чи вірувань. Для нього характерні дедукція, об'єктивність і узагальненість, і ці терміни стали ключовими для кількісного підходу. При цьому метою кількісної частини дослідження є пояснення причин і передбачення наслідків (відкриття, передбачення), а потім їх перевірка (верифікація) або фабрикація (виправлення і спростування гіпотез). У роботі використовуємо тест Колмогорова-Смирнова, який не показав, що розподіли були нормальними. А також використовуємо основні статистичні методи: медіану, модус, середнє арифметичне та кумуляції. Практична частина роботи полягає у використанні непараметричних статистичних методів – коефіцієнта кореляції Спірмена ($p < .05000$). При перевірці авторської анкети ми використовуємо альфа Кронбаха, використовували статистичне програмне забезпечення – Statistica. Альфа Кронбаха підтвердила спрямованість нашого дослідження в результаті достовірності з коефіцієнтом - 0,858594519.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вибірку дослідження в представленому кількісному дослідженні склали 103 студенти з України, які навчаються в Пряшівському університеті в Пряшеві (71 студент) та Технічному університеті в Кошице (32 студенти) (табл. 1). Студенти брали участь у дослідженні добровільно, їм було повідомлено про мету дослідження та збереження їх анонімності. У дослідженні взяли участь 78 (75,7 %) жінок та 25 (24,3 %) чоловіків (таблиця 2), які були розподілені на три вікові категорії. У дослідженні брали участь респонденти віком від 17 до 45 років (17-20-річні студенти, які приїжджають до Словаччини відразу після закінчення середньої освіти, 21-26-річні студенти та 26 студентів до 35 років) (таблиця 2). Респонденти заповнювали анкету в електронному вигляді на сайті за допомогою програми Forms. Авторська дослідницька анкета складалася із закритих запитань, сформульованих об'єктивно та відповідних віку учнів.

Таблиця 1: Заклад вищої освіти, де ви навчатесь.

Пряшівський університет в Пряшеві	71
Технічний університет у Кошице	32
Разом	103

Джерело: спрацьовано авторками

Таблиця 2: Респонденти за віком

Вік	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	35
PR	5	5	4	16	19	14	16	11	3	4	1	2	1	1	1
PR, %	4,9	4,9	3,9	15,5	18,4	13,6	15,5	10,7	2,9	3,9	1	1,9	1	1	1
Кумул. %	4,9	9,8	13,7	29,2	47,6	61,2	76,7	87,4	90,3	94,2	95,2	97,1	98,1	99,1	100,1

Джерело: спрацьовано авторками

За допомогою наступних питань з'ясували, з якими проблемами зустрічаються українські студенти під час навчання у ВНЗ Словацької Республіки. Визначили, що існують психологічні проблеми (упередження, відсутність дружби, почуття самотності, дискримінація, проблеми пов'язані з знаннями мови), з якими зустрічаються українські студенти під час навчання в університетах Словацької Республіки.

Таблиця 3: З якими проблемами Ви зіткнулися під час навчання в університеті?

З якими проблемами Ви зіткнулися під час навчання в університеті?	Респонденти	%	Скоре (x/skóre)
вас не хотіли селити в гуртожиток	17	16,5 %	0,17
Словаки не хочуть жити з нами в одній кімнаті	32	31,1 %	0,32
глузування, лайка	10	9,7 %	0,1
образливі слова	20	19,4 %	0,2
групування у класі кількох словаків проти українців	20	19,4 %	0,2
упереджена з боку учителів	36	35 %	0,36
відсутність дружніх стосунків	23	22,3 %	0,23
почуття самотності	32	31,1 %	0,32
неучасть в заходах через заздалегідь сформовані групи	25	24,3 %	0,25
проблеми, пов'язані з вивченням мови	55	53,4 %	0,55
Ви не стикалися з проблемами під час навчання	9	8,8 %	0,9

Джерело: спрацьовано авторками

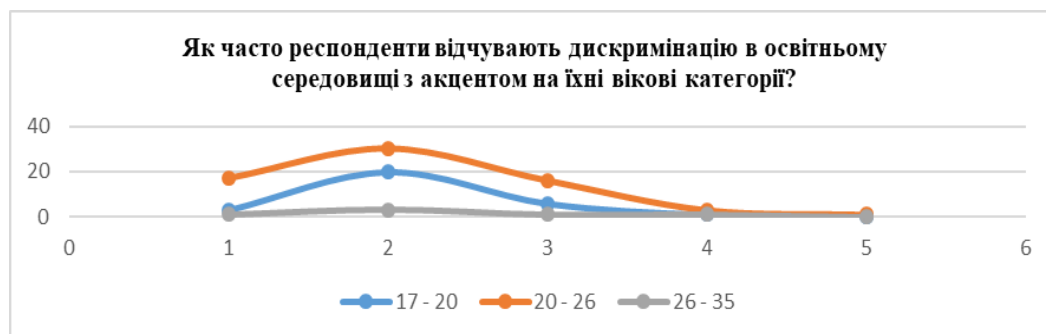
За сумою всіх пунктів ($X = (X_1 + X_2 + X_3 + X_4 + X_n) / n$) обчислюємо найбільш часте і найбільш ймовірне значення. Аналізуючи результати в таблиці, можна побачити, що більшість українських студентів стикалися з різними проблемами під час навчання, такими як глузування, лайка, образливі слова тощо. Отже, за наступним запитанням визначаємо рівень дискримінації в словацьких

університетах проти українських студентів. Згідно з таблицею можна відзначити, що більшість українських студентів відповіли, що вони рідко зустрічаються з дискримінацією у ВНЗ, а саме 53 студенти (51,5%). Решта 29 студентів (28,2%) відповіли «часто», а 21 (20,4%) сказали, що ніколи не потрапляли в такі ситуації, коли їх дискримінували через іншу національність, акцент, релігію тощо. Але проведені дослідження (запитання 14) показує, що студенти, які стикалися з дискримінацією в університетському середовищі, повідомили про такі прояви: неучасть у заходах через заздалегідь сформовані групи (40 студентів, 38,8%), групування кількох словаків проти українців (33 студенти, 32%) та відсутність дружніх стосунків (26,2%). Згодом, решта 13 (12,8%) студентів не погоджуються з цими твердженнями та зазначають, що не стикалися з проявами дискримінації під час навчання.

Таблиця 4: Як часто респонденти відчувають дискримінацію в університетському середовищі з акцентом на свою вікову категорію?

		Вікові категорії								
		17-20	%	Kumul. %	20-26	%	Kumul. %	26-35	%	Kumul. %
Міра	Ніколи	3	10	10	17	25,37	25,37	1	16	16
	Зрідка	20	66	76	30	44,77	70,14	3	50	66
	Часто	6	20	96	16	23,88	94,02	1	16	82
	Дуже часто	1	3	99	3	4,47	98,49	1	16	98
	Завжди	0	1	100	1	1,49	99,98	0	1	99
Скорє		6			13,4			1,2		
Мін		0			1			0		
Мах		20			30			6		

Джерело: спрацьовано авторками

Діаграма 1. Як часто респонденти відчувають дискримінацію в університетському середовищі з акцентом на їхні вікові категорії?

Джерело: спрацьовано авторками

Інші запитання 17-21 були зосереджені на з'ясуванні того, які послуги насправді надаються українським студентам у вирішенні психологічних проблем. Припускаємо, що існують служби (групи самопомоги, наставництво, програми адаптації та підтримки), які відповідають очікуванням студентів і водночас надають інформацію, необхідну для ефективної адаптації в новому середовищі та інтеграція українських студентів у Словаччині. Під час опитування виявилось, що багато студентів (68-66,1%) зазначили, що для ефективної адаптації українських студентів в університеті необхідно надавати спеціальну інформацію та послуги. Під час індивідуального оцінювання анкет було виявлено, що багато студентів, а саме 58 (56,3%) знали та водночас користувалися професійною допомогою у вдосконаленні мовної компетенції. Згодом студенти відповіли, що запорукою успішної адаптації українських студентів в університетському середовищі є такі послуги: групи взаємодопомоги (28 студентів, 27,2%), наставництво (16 студентів, 15,5%) та програма адаптації (16 студентів, 15,5 %). Також 44 учні (42,7%) дали цікаві відповіді, що при вирішенні адаптаційних і проблемних ситуацій вони здебільшого зверталися за допомогою до позашкільних організацій.

Таблиця 5: Які послуги надають ВНЗ і які з них Ви знаєте?

Які послуги надаються в університетах і які з них ви знаєте?	Респонденти	%
групи взаємодопомоги	28	27,2 %
наставництво	16	15,5 %
програма адаптації	16	15,5 %
розвиток мовних компетенцій	58	56,3 %
інформації, надані організаціями за межами школи	44	42,7 %
я не знаю жодної	6	6 %

Джерело: спрацьовано авторками

Питання 43-47 були спрямовані на з'ясування впливу освітньої міграції на розвиток Словаччини (соціальні, культурні, економічні, правові фактори). Припускаємо, що Словаччина використовує міжнародну освіту як один із інструментів для залучення молодих людей, здатних до навчання, які активно сегментуються в національній економіці (дешева робоча сила, економічне зростання, сприяють економіці як працівники та як підприємці, іноземні студенти витрачають кошти на перебування та дохід від податків). Було виявлено, що результати розділилися: спочатку 46 студентів (44,7%) відповіли «дешева робоча сила», 44 студенти (42,7%) – «вносять внесок в економіку як працівники та підприємці», 42 студенти (40,8%) – «створення нових бізнесів», 41 студент (39,8%) – «іноземні студенти витрачають гроші на перебування», 27 студентів (26,2%) відповіли, що перевагою є економічне зростання, а решта 24 студенти (23,3%) відзначили як одну з переваг міграції українських студентів до Словаччини – податкові наслідки споживання та доходи від податків. Приймаємо твердження, що Словаччина використовує міжнародну освіту як один із

інструментів для залучення молодих людей, здатних до навчання, які активно сегментуються в національній економіці (дешева робоча сила, економічне зростання, роблять внесок в економіку як працівники та як підприємці).

Результати дослідження, отримані за допомогою авторської анкети серед українських студентів, які навчаються у Словаччині, виявили причини, які спонукають майбутніх українських студентів мігрувати до Словаччини. Важливим результатом, який було зазначено, є те, що українські студенти приїжджають до Словаччини через ряд економічних та соціальних впливів (кращі умови навчання, вступ до зони ЄС, бажання отримати європейський диплом для працевлаштування). А також бажання отримати європейський диплом для працевлаштування в Україні, отримання нового культурного досвіду, кращий стан матеріально-технічного забезпечення в університетах, соціальні та пільгові стипендії, безкоштовне навчання, можливість знайти роботу після закінчення навчання.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, можна сказати, що згідно з дослідницькою вибіркою, яка була представлена в дослідженні, ми можемо стверджувати, що українська студентська міграція має особисту користь для самих студентів (завершення безкоштовної освіти та отримання європейського диплому, соціальні та пільгові стипендії під час навчання, більші шанси на працевлаштування після закінчення навчання, знання мови, дозвіл на проживання, безбар'єрне пересування в межах Європи тощо), а також загальна користь для суспільства (у Словаччині) і факт що Словацька Республіка активно сегментує людський капітал у національних економіках (дешева робоча сила, економічне зростання, податкові наслідки споживання та податкові надходження). Також багато українських студентів, які приїжджають до Словаччини обирають цю країну через легкий доступ до вищої освіти: безкоштовне навчання в державних університетах, прості процедури вступу та висока ймовірність прийняття, а також зручне сполучення з Україною ($p < 0,493191$). Мотивація до навчання за кордоном пов'язана з можливостями працевлаштування в ЄС після закінчення навчання.

Отже, у цій ситуації політика у сфері міграції, освіти та ринку праці збігається з планами студентів, але необхідно оцінити, наскільки поточна ситуація не спричинена цілеспрямованою політикою. Міграційна та освітня політика полегшує студентам переїзд до країни. Останнім часом міграційна політика стала більш сприятливою для студентів – вона дозволяє їм після закінчення навчання залишитися для працевлаштування (9 місяців) та дає випускникам вільний доступ до ринку праці.

ЛІТЕРАТУРА

Балогова Б. (2016). Компендіум соціальної роботи для магістра. Пряшів: Акцент Прінт. С. 40-62. ISBN 978-80-89295-70-8.

Бек У. (2014). Кохання на відстані. Форми життя в глобальну епоху. Прага: Слон. С. 67. ISBN 978-80-7419-164-0.

Дупкала Р. (2016). Фантом імміграції. Конфлікт чи діалог культур у контексті аксіологічного плюралізму. Пряшів: Експрес-друк Пряшів. С. 10-42. ISBN 978-80-89353-14-9.

SOCIAL POLICY REGARDING VETERANS, PEOPLE WITH DISABILITIES AND OTHER VULNERABLE POPULATION GROUPS

Beáta BALOGOVÁ, PhD., MBA, Dean of the Faculty of Philosophy, Presov University in Prešov, Slovakia;

Yuliia KOVALCHUK, graduate student Presov University in Prešov, Slovakia;

Abstract. *The article analyzes the issue of migration as a complex social phenomenon. International population migration in the conditions of growing globalization occupies an important place in the development of modern society and, accordingly, affects young people who, for various reasons, decided to study abroad (in Slovakia). The article reflects knowledge at the theoretical and empirical levels. One of the main tasks of modern higher education is the modernization and efficiency of the professional mobility of future specialists. Student migration is considered as educational migration.*

We point out that the Slovak Republic is one of the most economically successful countries in Central-Eastern Europe. Economic reforms and accession to the EU, combined with significant inflows of foreign direct investment, have led to sustained economic growth and job creation. Economic development and demographic changes have also created an additional need for skilled labor. At the same time, greater integration into the EU, open borders and a common educational space led to the migration of Slovak students to the neighboring Czech Republic and other EU countries. As a result, Slovakia gradually began to ease migration restrictions and allowed an increasing number of third-country nationals to enter the territory of the Slovak Republic. The integration policy of Slovakia is consistent with the migration policy, and among its priorities is the effective integration of foreigners in the labor market.

The purpose of the article is to analyze Ukrainian student migration in Slovakia, focusing on the analysis of personal and social benefits. We analyze the issue of academic mobility as an integral component of the European educational space, which also undoubtedly has a positive effect on the national education system and the national economy. We highlight the issue of effective ethnic-national policy formation, development of theory and practice of social work with ethnic groups, find out directions and forms of social service work with migrants.

In the empirical part, we present a quantitative study at all stages of the research process. The content of the study is to find out the reasons that motivate future Ukrainian students to migrate to Slovakia, as well as to find out how the initial decision about migration and arrival to Slovakia takes place. Part of the quantitative research is the analysis of the personal and social benefits of the migration of Ukrainian students to Slovakia.

Key words: *migration; international migration; migrant; educational migration.*

References

Balogova B. (2016). Kompendium socialnoi roboty dla mahistra. Priashiv: Akcept Print. S. 40-62. ISBN 978-80-89295-70-8.

Bek U. (2014). Kochana na vidstani. Formy zhytia v hlobalnu epochu. Praha: Slon. S. 67. ISBN 978-80-7419-164-0.

Dupkala R. (2016). Fantom imigracii. Konflikt chy dialog kultur u kontexte axiologichnoho pluralizmu. Priashiv: Expres-druk Priashiv. S. 10-42. ISBN 978-80-89353-14-9.

Article history:

Received: February 17, 2024

1st Revision: February 28, 2024

Accepted: March 30, 2024